

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ สังกัดกรมการศาสนา มีข้อสรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในสังกัดกรมการศาสนาในจังหวัดที่อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับสถานทั่วไป นโยบายการจัดการศึกษา การจัดประสบการณ์ให้เด็ก การจัดบริการด้านต่าง ๆ การส่งเสริมสนับสนุนจากประชาชนองค์กร หรือหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ

1. พระภิกษุเจ้าอาวาสหรือผู้ที่เจ้าอาวาสมอบหมายให้เป็นหัวหน้าบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ จำนวนรวม 51 รูป จากจำนวนประชากรที่มีอยู่ทั้งหมด 51 รูป (100%)
2. ครูผู้เลี้ยงจำนวน 84 คน จากจำนวนประชากรที่มีอยู่ทั้งสิ้น 124 คน

(ร้อยละ 67.7)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อสำรวจการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โดยแยกทำเป็น 2 แบบคือ แบบสอบถามสำหรับผู้บริหารและแบบสอบถามสำหรับครูพี่เลี้ยงและได้ส่งแบบสอบถามไปที่กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารศูนย์ฯ 51 ชุด ได้รับตอบคืน 51 ชุด (ได้รับตอบคืน 100% และได้ส่งให้ครูพี่เลี้ยงจำนวน 84 ชุด ได้รับตอบคืนมา 82 ชุด (ร้อยละ 97.6) ซึ่งแสดงถึงความสนใจและการให้ความร่วมมือทั้งจากผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ผู้วิจัยยังได้สร้างแบบสังเกตและออกไปสำรวจด้วยตนเอง เพื่อสังเกตการดำเนินงานของศูนย์ฯ ต่าง ๆ ดังกล่าว รวมทั้งสิ้น 20 ศูนย์ จากจำนวนที่มีอยู่ทั้งหมด 51 ศูนย์ (ร้อยละ 39.2) เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) ทั้งนี้เพื่อเสริมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามให้ละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้นและยังได้ถ่ายภาพศูนย์ฯ ต่าง ๆ ที่ได้สังเกต เพื่อใช้ประกอบคำบรรยายด้วย

การส่งแบบสอบถาม การตอบแบบสอบถาม การสำรวจโดยใช้แบบสังเกตและการถ่ายภาพได้ดำเนินการในช่วงเวลาเดียวกันคือ ในระหว่างเดือนมกราคม 2534 ถึงเดือนมิถุนายน 2534

การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่ตอบคืนมาและข้อมูลที่ได้จากการสังเกต มาหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปของตารางและความเรียงสำหรับคำตอบในส่วนปลายเปิดนั้นได้วิเคราะห์โดยนำมาจัดเป็นหมวดหมู่และหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปของตารางและความเรียงเช่นกัน

สรุปผลการวิจัย

1. สถานการณ์ของผู้บริหารศูนย์ฯ

ผู้บริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดส่วนใหญ่เป็นเจ้าของอาวาส ซึ่งส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในระหว่าง 36-65 ปี และบวชมานานส่วนมากตั้งแต่ 15 พรรษาขึ้นไป มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 58.8) ของผู้บริหารศูนย์ฯ มีการศึกษาสายสามัญในระดับประถมศึกษา แต่ก็มีจำนวนถึงร้อยละ 41.2 ที่มีการศึกษาจบในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป ทางด้านธรรมศึกษานั้น ผู้บริหารศูนย์ฯ ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับนักธรรมเอก

ก่อนที่จะได้มาทำหน้าที่ผู้บริหารศูนย์ฯ นั้น ผู้บริหารศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวข้องกับศูนย์อบรมเด็กมาก่อน หลังจากได้ทำหน้าที่ผู้บริหารศูนย์ฯ แล้ว ผู้บริหารศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ก็ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย แต่ก็ยังมีผู้บริหารศูนย์ฯ จำนวนไม่น้อย (ร้อยละ 29.4) ที่ตอบว่ายังไม่เคยได้รับการอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย ส่วนในด้านประสบการณ์การดูงานนั้น ผู้บริหารศูนย์ฯ ประมาณ 2 ใน 3 ระบุว่าได้มีโอกาสไปดูงานการศึกษาปฐมวัยจากที่อื่น ๆ ส่วนอีก 1 ใน 3 นั้นยังไม่เคยมีโอกาสดูไปงานด้านการศึกษาปฐมวัยจากที่อื่นเลย ผู้บริหารศูนย์ฯ ทุกศูนย์ตอบว่าต้องการมีความรู้ในเรื่องการศึกษาปฐมวัยเพิ่มขึ้น

2. สถานการณ์ของครูพี่เลี้ยง

ครูพี่เลี้ยงในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดเกือบทั้งหมดเป็นผู้หญิง ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในระหว่าง 20 ถึง 35 ปี และมีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป ครูพี่เลี้ยงที่มีวุฒิทางครุมีถึงร้อยละ 19.4 ในจำนวนนี้มีจบ ป.ศ. สูง เอกอนุบาล 2 คน หรือร้อยละ 2.4 ครูพี่เลี้ยงที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษามีเพียง 15.8% และที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีมีถึง 11% ส่วนใหญ่ครูพี่เลี้ยงไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนที่จะทำงานเป็นครูพี่เลี้ยง

หลังจากที่ได้เข้ามารับหน้าที่ครูพี่เลี้ยงในศูนย์ฯ แล้ว ครูพี่เลี้ยงส่วนใหญ่ก็ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย แต่ก็ยังมีครูพี่เลี้ยงอีกร้อยละ 23.2 ที่ระบุว่ายังไม่เคยมีโอกาสได้รับการอบรมเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยเลย สำหรับประสบการณ์ในการดูงานเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยนั้น ส่วนใหญ่ตอบว่า เคยดูงานจากที่อื่น ๆ มาแล้ว แต่ก็ยังมีครูพี่เลี้ยงที่ตอบว่า ยังไม่เคยดูงานเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยเลยถึงร้อยละ 20.7

มีเพียงร้อยละ 18.3 ของครูพี่เลี้ยงที่เคยได้รับการตรวจสอบสุขภาพจากแพทย์ก่อนเข้าทำงาน และอีกร้อยละ 28 ของครูพี่เลี้ยงเท่านั้นที่เคยได้รับการตรวจโรคประจำปีจากแพทย์

สำหรับเหตุผลส่วนตัวที่มาทำงานเป็นครูพี่เลี้ยงนั้น ส่วนใหญ่ของครูพี่เลี้ยงตอบว่า เพราะรักเด็ก มีความสุขเมื่ออยู่กับเด็ก และมากกว่าครึ่งของครูพี่เลี้ยง (ร้อยละ 57.8) มีความเห็นว่า การเป็นครูพี่เลี้ยงเป็นอาชีพที่ค่อนข้างหนึ่ง ส่วนกลุ่มที่ตอบว่าเป็นครูพี่เลี้ยง เพราะยังหางานอื่นไม่ได้มีร้อยละ 14.5

3. หน้าที่ของครูพี่เลี้ยง

ครูพี่เลี้ยงทั้งหมดตอบแบบสอบถามว่า มีหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กและเกือบทั้งหมดตอบว่า มีหน้าที่เตรียมความพร้อมและจัดเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็ก, ดูแลเด็กเล่นให้ปลอดภัย จัดทำสื่อการเรียนการสอน ทำความสะอาดห้องเรียนและห้องต่าง ๆ และทำความสะอาดบริเวณศูนย์ฯ

มีครูพี่เลี้ยงมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 69.5) ที่ตอบว่า ต้องทำความสะอาดห้องน้ำห้องส้วมด้วย

ครูพี่เลี้ยงจำนวนไม่น้อย (ร้อยละ 34.1) ตอบว่า มีหน้าที่ต้องทำครัวปรุงอาหารให้เด็กและบางรายทำครัวปรุงอาหารถวายพระด้วย

จำนวนเด็กที่ดูแลต่อครูพี่เลี้ยง 1 คนนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในระหว่าง 21-40 คน มีครูพี่เลี้ยงจำนวนน้อย (ร้อยละ 7.3) ที่ต้องดูแลเด็ก 41-50 คนต่อครูพี่เลี้ยง 1 คน และจากการสังเกตพบว่า ครูพี่เลี้ยงเกือบทั้งหมดแต่งกายสะอาดเรียบร้อยดี

4. ความรู้สึกของครูพี่เลี้ยงต่องานที่ปฏิบัติ

ร้อยละ 62.2 ของครูพี่เลี้ยงตอบว่า รู้สึกว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเหตุผลที่ระบุ เช่น เด็กมีจำนวนมาก ดูแลไม่ทั่วถึง ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน ขาดประสบการณ์ และไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง ส่วนครูพี่เลี้ยงที่ตอบว่าตนเองประสบความสำเร็จดีมีร้อยละ 37.8

5. สภาพภาพของพระภิกษุ สามเณร แม่ชีที่ช่วยสอน

ศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.6) มีพระภิกษุ สามเณร แม่ชีเป็นผู้ช่วยสอน และอบรมเด็ก โดยที่มีพระภิกษุช่วยสอน 1-2 รูป ส่วนศูนย์ฯ ที่ไม่มีพระภิกษุ สามเณร แม่ชีช่วยสอนมีถึงร้อยละ 29.4

วุฒิการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร และแม่ชีที่ช่วยสอน มีผู้จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาถึงร้อยละ 35.6 ส่วนที่เหลือมีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป

ในด้านการศึกษาทางธรรมนั้น พระภิกษุ สามเณร แม่ชีที่ช่วยสอนเกือบทั้งหมด มีวุฒิทางธรรมและอยู่ในระดับนักธรรมเอกถึงร้อยละ 69.5

สำหรับประสบการณ์ในการรับการอบรมด้านการศึกษาปฐมวัยนั้น ส่วนใหญ่เคยได้รับการอบรม แต่ก็มีจำนวนถึงร้อยละ 18.6 ที่ตอบว่าไม่เคยได้รับการอบรมด้านการศึกษาปฐมวัย

6. สภาพทั่วไปของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์

ร้อยละ 64.7 ของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเด็กมารับบริการอบรมเฉลี่ยวันละน้อยกว่า 50 คน ศูนย์ฯ ที่มีเด็ก 51-150 คนมีร้อยละ 29.4 ส่วนที่เหลือเป็นศูนย์ฯ ที่มีเด็กมากกว่า 150 คน

อาคารของศูนย์ฯ โดยทั่วไปเป็นอาคารชั้นเดียว ที่เป็นอาคาร 2 ชั้น มี
ร้อยละ 19.5 มากกว่าครึ่งหนึ่งของอาคารศูนย์ฯ เป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อใช้สำหรับ
กิจกรรมของศูนย์ฯ โดยเฉพาะ นอกนั้นใช้อาคารเดิมของวัดที่มีอยู่และสร้างขึ้นใหม่บางส่วน

จากการสังเกตพบว่า ศูนย์ฯ ต่าง ๆ ตั้งอยู่ในที่ ๆ มีการคมนาคมระหว่าง
หมู่บ้านกับศูนย์ฯ สะดวก อาคารเรียนของศูนย์ฯ ส่วนใหญ่มีความปลอดภัยแก่เด็ก แต่ก็มี
ศูนย์ฯ ส่วนน้อยที่ลักษณะของอาคารเรียนยังไม่ปลอดภัยนัก เช่น มีพื้นของอาคารทรุด บาง
แห่งเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง แต่ไม่มีลูกกรงกั้นที่หน้าต่าง บางศูนย์ฯ ก็มีบ่อน้ำ หรือคลองอยู่
ใกล้ หรืออยู่ติดถนนแต่ไม่มีรั้วกั้น เป็นต้น

เรื่องความเหมาะสมของสถานที่เรียนนั้น จากคำตอบของครูที่เลี้ยงแจ้งว่า
ร้อยละ 84.1 ของศูนย์ฯ มีความเหมาะสมดี ที่เหลือร้อยละ 15.9 ไม่เหมาะสม เช่น
สถานที่เรียนไม่เป็นสัดส่วน วัดมักมีพระใช้อาคารที่เรียนทำกิจกรรมอย่างอื่นหรือมีสิ่งแวดล้อม
ไม่ดี เช่น อยู่ใกล้เมรุเผาศพ มีกลิ่นรบกวนหรืออยู่ใกล้ถนน มีฝุ่นมาก มีเสียงรถยนต์รบกวน
 เป็นต้น

จากการสังเกตพบว่า ร้อยละ 80 ของศูนย์ฯ มีบริเวณร่มรื่นอีกร้อยละ 20
ของศูนย์ฯ พบว่าไม่ร่มรื่นเกือบทั้งหมดของศูนย์ฯ มีพื้นที่สนามเพียงพอ สนามส่วนใหญ่มีลักษณะ
ปลอดภัย ร้อยละ 15 ของศูนย์ฯ มีสนามที่ลักษณะไม่ปลอดภัย เช่น มีหญ้าขึ้นรก มีเศษไม้
เศษกระเบื้องและสิ่งกะล๋ี่ตามพื้นสนาม เป็นต้น ร้อยละ 90 ของศูนย์ฯ มีเครื่องเล่นสนาม
ส่วนใหญ่ ได้แก่ ชิงช้า กระดานลื่น ม้าหมุน กระดานหก เป็นต้น มีร้อยละ 10 ของศูนย์ฯ
ที่ไม่มีเครื่องเล่นสนามเลย

จากการสังเกตยังพบว่า ร้อยละ 75 ของศูนย์ฯ มีครุภัณฑ์ภายในอาคารเรียน
อยู่ในสภาพดี ส่วนอีก ร้อยละ 25 ของศูนย์ฯ ครุภัณฑ์อยู่ในสภาพที่ควรซ่อมแซม สำหรับ
เรื่องโต๊ะเก้าอี้ของเด็กเกือบทั้งหมดมีความสูงเหมาะสมกับเด็ก

เกี่ยวกับห้องที่ให้เด็กนอนนั้น ร้อยละ 90 ของศูนย์ มีห้องนอนที่มีลักษณะเหมาะสมกับเด็ก
 อีกร้อยละ 10 ที่ไม่เหมาะสมนั้น เป็นเพราะมีพื้นที่ห้องนอนคับแคบไปบ้าง มีพื้นที่นอนผู้
 หรือเสื่อน้ำมันที่ปูพื้นขาดรุ่งริ่ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังสังเกตได้ว่า ร้อยละ 75 ของศูนย์ฯ
 มีการดูแลรักษาความสะอาดและการตกแต่งบริเวณศูนย์ฯ และอาคารเรียบร้อยดี ร้อยละ
 40 ของศูนย์ฯ ไม่มีครัวปรุงอาหาร ที่เหลือร้อยละ 60 ของศูนย์ฯ มีครัวปรุงอาหารเกือบ
 ทั้งหมดมีสภาพสะอาด ร้อยละ 55 ของศูนย์ฯ มีส้วมที่ไม่ค่อยสะอาด แต่อีก ร้อยละ 45
 ของศูนย์ฯ ดูแลรักษาความสะอาดของส้วมได้ดี สำหรับอัตราส่วนของจำนวนส้วมที่จัดไว้ให้
 เด็กนั้น ส่วนใหญ่ของศูนย์ฯ ที่ออกแบบสอบถามมีจำนวนส้วมเพียง ส่วนน้อยหรือร้อยละ
 23 ของศูนย์ฯ มีส้วมจำนวนไม่พอเพียง เกี่ยวกับน้ำดื่มสำหรับเด็กนั้นเกือบทั้งหมดเป็นน้ำที่
 มีลักษณะสะอาดปลอดภัย มีประมาณร้อยละ 10 ของศูนย์ฯ ที่ใช้น้ำบ่อซึ่งอาจไม่ปลอดภัยได้

7. นโยบายการจัดบริการการศึกษา

จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารศูนย์ฯ พบว่า ศูนย์ฯ ต่าง ๆ เกือบ
 ทั้งหมดมีนโยบายสำคัญ 3 ข้อคือ การเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ให้แก่เด็ก การ
 ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามให้แก่เด็ก และเพื่อให้เด็กมี
 สุขภาพดี มีภาวะทางโภชนาการดี ส่วนผู้บริหารศูนย์ฯ ที่ตอบว่ามีนโยบายสอนการอ่านเขียน
 เร็วหนังสือเพื่อให้่านออกเขียนได้ก็มีจำนวนมากกว่่าครึ่ง ซึ่งผู้ตอบในนโยบายข้อนี้มัก
 จะตอบในนโยบายข้ออื่น ๆ ร่วมด้วย

ผู้บริหารศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ยังมีความเห็นว่า ควรให้ความสนใจในด้าน
 จริยธรรมเท่า ๆ กับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ของเด็ก และวิธีที่ผู้บริหารศูนย์ฯ ทำความเข้าใจ
 ในเรื่องนโยบายการอบรมเลี้ยงดูเด็กกับครูผู้เลี้ยงดูนั้น ส่วนใหญ่ใช้วิธีส่งครูผู้เลี้ยงดูไปอบรม
 รองลงมา ก็เป็นการจัดประชุมเพื่อชี้แจง

8. การจัดประสบการณ์ให้เด็ก

ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ส่วนใหญ่มีวันเปิดปิดการให้บริการเช่นเดียวกับโรงเรียนอนุบาลของรัฐโดยทั่วไป โดยเริ่มเข้าเรียนในเวลา 8.30 น. และเลิกเรียนในเวลา 15.00 น. ถึง 15.30 น. มีช่วงเวลาให้เด็กพักรับประทานอาหารกลางวัน 60 หรือ 30 นาที และส่วนใหญ่มีช่วงเวลาให้เด็กนอนพักผ่อน 120 นาที สำหรับช่วงเวลาที่ให้เด็กเล่นอิสระในภาคเช้านี้ ส่วนใหญ่ของครูผู้เลี้ยงตอบว่า 30 นาที และช่วงเวลาให้เด็กเล่นอิสระในภาคบ่าย 30 นาที มีครูผู้เลี้ยง ร้อยละ 11 ระบุว่าไม่ได้จัดช่วงเวลาลเล่นอิสระภาคบ่ายให้เด็ก

เกี่ยวกับแผนการจัดประสบการณ์ที่ครูผู้เลี้ยงใช้ในส่วนใหญ่เป็นแผนของกรมการศาสนา รองลงมาเป็นแผนของกรมพัฒนาชุมชนและแผนของ ส.ป.ช. มีศูนย์ฯ หลายศูนย์ที่ใช้แผนการจัดประสบการณ์มากกว่าหนึ่งแผน

วิธีการในการจัดประสบการณ์ให้เด็กของครูผู้เลี้ยง ส่วนใหญ่ให้การเล่านิทาน การใช้เพลงประกอบการสอน การสนทนา การเล่นเกมการละเล่นและการให้ปฏิบัติจริง แบบบันทึกพัฒนาการของเด็กที่ครูผู้เลี้ยงใช้ส่วนใหญ่ใช้บัญชี เรียงชื่อและบันทึกพัฒนาการเด็ก (อ.ป.1) และแบบบันทึกพัฒนาการที่ศูนย์ฯ จัดทำ

สำหรับกิจกรรมของเด็กในตอนเช้าก่อนเข้าห้องเรียนเกือบทั้งหมด ได้แก่ การร้องเพลงชาติ การสวดมนต์ ภาชบริหาร การตรวจการแต่งกายและสุขลักษณะของเด็ก 51.2% ของศูนย์ฯ มีการฝึกสมาธิในตอนเช้าก่อนเข้าห้องเรียน

ลักษณะนิสัยที่ครูผู้เลี้ยงเห็นว่าสำคัญที่สุดจะจัดประสบการณ์ให้กับเด็กเมื่อเรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ การช่วยเหลือตนเอง (ร้อยละ 87.8) ความมีน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ร้อยละ 65.9) การมีสัมมาคารวะ (ร้อยละ 56.0)

วิธีการที่ครูผู้เลี้ยงใช้ในการปลูกฝังศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามให้แก่เด็กก็คือ การสอดแทรกในต่าง ๆ ของกิจกรรม เช่น ช่วงเล่านิทาน ช่วงสนทนา เป็นต้น

กิจกรรมที่ครูพี่เลี้ยงส่วนใหญ่เห็นว่า ควรจัดให้นักเรียนเป็นการเพิ่มเติม ได้แก่ การฝึกสมาธิ นาฏศิลป์

เกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการจัดประสบการณ์ที่เด็กนั้น ครูพี่เลี้ยงส่วนใหญ่ตอบว่ามีการวัดและประเมินผล ทำโดยการสังเกตและบันทึกพฤติกรรม การตรวจผลงานหรือแบบฝึกหัด และจัดทำเป็นรายภาคเรียนเป็นส่วนใหญ่ และก็ได้อำนาจผลของการวัดประเมินผลให้ผู้ปกครองทราบ

ส่วนข้อมูลจากการสังเกตการอบรมดูแลเด็กของครูพี่เลี้ยง ผู้วิจัยพบว่า บรรยากาศโดยทั่วไปของการอยู่ร่วมกันระหว่างครูพี่เลี้ยงกับเด็กราบรื่น มีความสุข ครูควบคุมเด็กได้ ครูพี่เลี้ยงในศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 95) พูดกับเด็กอย่างเป็นมิตรไม่แสดงอำนาจ ครูพี่เลี้ยงในศูนย์ฯ ทุกศูนย์สนับสนุนให้เด็กช่วยเหลือตัวเองอย่างเหมาะสมตามวุฒิภาวะ ครูพี่เลี้ยงในศูนย์ฯ ทุกศูนย์สนับสนุนพัฒนาการทางสังคมของเด็ก เช่น ฝึกให้รู้จักการรอคอย รู้จักให้ แบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่นและรู้จักเก็บของเข้าที่ เป็นต้น

9. การจัดบริการอาหารกลางวัน

ร้อยละ 58.8 ของศูนย์ฯ จัดอาหารกลางวันให้เด็กอีก ร้อยละ 41.2 ของศูนย์ฯ ไม่จัดอาหารกลางวันให้เด็ก โดยมีเหตุผลว่า ผู้ปกครองจัดหาอาหารมาเองบ้าง ขาดเงินทุนบ้างและขาดบุคลากรบ้าง

สำหรับศูนย์ฯ ที่จัดอาหารกลางวันให้เด็กส่วนใหญ่มีการกำหนดรายการอาหารล่วงหน้า

10. การได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากประชาชน องค์กรหรือหน่วยงานอื่น

ศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.4) เก็บค่าบำรุงจากผู้ปกครองเด็ก แต่ก็เก็บเป็นจำนวนเงินน้อยมาก ส่วนใหญ่เก็บค่าบำรุงในอัตรา 30-100 บาทต่อเดือน ศูนย์ฯ ที่ไม่เก็บเงินจากเด็กมีร้อยละ 21.6 เงินรายได้ของศูนย์ฯ โดยทั่วไปมาจากกรมการศาสนา

จากการบริจาคของประชาชน เงินของเจ้าอาวาส เงินจากกรมพัฒนาชุมชนและเงินรายได้
ผลประโยชน์ของวัด

ในการรับบริจาคจากประชาชนนั้น มีร้อยละ 15.7 ของศูนย์ฯ ที่ยังไม่เคย
ได้รับการบริจาคจากประชาชน

ร้อยละ 51 ของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ได้สร้างอาคารขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้
ในกิจกรรมของศูนย์ฯ โดยเฉพาะ โดยใช้เงินที่ได้รับการบริจาคจากประชาชนเป็นส่วนใหญ่

ศูนย์ฯ ที่มีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายมีเพียง 6 ศูนย์ (ร้อยละ 11.8)
นอกนั้นระบุว่าไม่มีรายได้ไม่เพียงพอถึง 23 ศูนย์ (ร้อยละ 45.1) ส่วนที่เหลือ 22 ศูนย์
(ร้อยละ 43.1) ตอบว่าบางครั้งมีรายได้ไม่เพียงพอค่าใช้จ่าย บางเดือนก็เพียงพอไม่
แน่นอน

สำหรับการช่วยเหลือทางด้านวิชาการที่ศูนย์ฯ ได้รับนั้น ส่วนใหญ่จะได้
จากกรมการศาสนาเป็นผู้จัดการอบรม หน่วยงานอื่นนอกจากนี้ก็มีกรมพัฒนาชุมชน สำนักงาน
คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ วิทยาลัยครู กลุ่มสังฆประชาพัฒนาเยาวชนภาคตะวันออกเฉียง
(ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของผู้บริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ของวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียง
และหน่วยงานเอกชนอื่น ๆ ซึ่งมีเป็นจำนวนน้อย

ส่วนการสนับสนุนในด้านสื่อการเรียนการสอนนั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากการ
สนับสนุนของโรงเรียนในวัดเดียวกัน หรือโรงเรียนในท้องที่เดียวกันและจากกลุ่มสังฆประชา
พัฒนาเยาวชนภาคตะวันออกเฉียง

11. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

นอกจากปัญหาเกี่ยวกับรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ปัญหาเกี่ยวกับ
สถานที่ของศูนย์ฯ ไม่เหมาะสม และปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ ดังที่
ได้กล่าวสรุปไว้ข้างต้นแล้ว ปัญหาอื่น ๆ ที่พบคือ

ครูพี่เลี้ยงตอบว่า ไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการอบรม
 คุณแลเด็ก (ร้อยละ 17.1) ไม่เข้าใจวิธีการสอนเด็ก (ร้อยละ 12.2) เครื่องเล่นของ
 เด็กยังไม่เพียงพอ (ร้อยละ 79.3) เครื่องเล่นที่มีอยู่ไม่เหมาะสมกับวัยของเด็ก (ร้อยละ
 15.8) เครื่องเล่นของเด็กมีสภาพชำรุด (ร้อยละ 39) ขาดความรู้ความเข้าใจในการวัด
 และประเมินผล (ร้อยละ 40.2) ไม่ค่อยมีเวลาที่จะวัดประเมินผล (ร้อยละ 25.8)

12. การช่วยเหลือทางวิชาการที่ครูพี่เลี้ยงต้องการ

ส่วนใหญ่ของครูพี่เลี้ยงต้องการคือ การผลิตและการใช้สื่อ วิธีการปรับ
 พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็ก ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก

13. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับผู้ปกครองเด็ก

จากการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98) มาทำบุญและ
 ร่วมกิจกรรมในโอกาสที่วัดมีงานบุญ โดยส่วนใหญ่จะมาเป็นประจำ ที่เหลือจะมาเป็นครั้งคราว
 และเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ปกครองยังได้ถวายปัจจัยบำรุงวัด และมาปรึกษาหารือกับพระภิกษุ
 ในวัดในเรื่องปัญหาต่าง ๆ

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อน
 เกณฑ์ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ สังกัดกรมการศาสนา มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายดังนี้

1. ลักษณะเฉพาะของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
2. ผู้บริหารศูนย์ฯ และครูพี่เลี้ยง
3. นโยบายการจัดการศึกษา
4. สภาพทั่วไปของศูนย์ฯ

5. การจัดประสบการณ์
6. การจัดบริการโครงการอาหารกลางวัน

1. ลักษณะเฉพาะของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

1.1 เป็นศูนย์ฯ ที่ดำเนินการโดยวัดทางพุทธศาสนา ผู้บริหารส่วนใหญ่คือเจ้าอาวาส มีลักษณะคล้ายศูนย์เด็กที่จัดตั้งและดำเนินการโดยมูลนิธิการกุศล ปัจจุบันอยู่ในโครงการของกรมการศาสนา แต่กรมการศาสนา มีงบประมาณสนับสนุนศูนย์ฯ เป็นเงินจำนวนน้อย เงินที่ใช้จ่ายเกี่ยวกับศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ได้จากการบริจาคของประชาชน

1.2 เป็นศูนย์ฯ ที่กระจายอยู่ในวัดในชนบท แม้ในชนบทที่ห่างไกล หรือในชนบทที่อยู่ชายแดนก็มีศูนย์ฯ นี้ การพัฒนาเด็กที่ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จึงนับว่าเป็นการพัฒนาเด็กที่อยู่ในชนบท ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาชนบท เพราะทรัพยากรบุคคลนั้นเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาทั้งปวง ในปัจจุบันการจัดการศึกษาในระดับก่อนวัยเรียนของรัฐยังคงจัดทำได้เพียงบางท้องถิ่นและบางพื้นที่เท่านั้น โรงเรียนอนุบาลและสถานรับเลี้ยงเด็กของเอกชนเกือบทั้งหมดอยู่ในเขตเมือง ยังมีเด็กก่อนวัยเรียนตามท้องถิ่นต่าง ๆ จำนวนมากที่ยังด้อยโอกาสทางการศึกษาระดับนี้ ซึ่งนับเป็นระดับที่สำคัญยิ่งของชีวิต ดังนั้นศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดจะช่วยแบ่งเบาหรือขจัดปัญหานี้ไปได้บ้าง

1.3 เป็นศูนย์ฯ ที่ครอบคลุมถึงเด็กยากจน เพราะศูนย์ฯ ในวัดไม่เก็บเงินค่าบำรุงถึงบางวัดจะเก็บเงินค่าบำรุงบ้าง แต่ก็เก็บอัตราที่น้อยมาก ประมาณ 30 ถึง 100 บาทต่อเดือนและไม่บังคับ ชาวบ้านที่ยากจนไม่มีเงินให้ก็ไม่เก็บ ดังนั้นชาวบ้านยากจนได้น้อยหรือยากจนก็สามารถนำเด็กมาฝากเลี้ยงได้ เป็นการให้โอกาสทางการศึกษาในระดับก่อนวัยเรียนแก่เด็กที่ด้อยโอกาสเพราะความยากจน

1.4 เป็นศูนย์ฯ ที่ใช้งบประมาณในการลงทุนน้อย ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการก็น้อย เพราะศูนย์ฯ ตั้งอยู่ในที่ดินของวัด อาจใช้อาคารของวัดที่มีอยู่เดิมมาดัดแปลงทำเป็นศูนย์ฯ ถ้ามีการก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่เพื่อทำเป็นศูนย์ฯ ก็มักจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการบริจาคสมทบทุนเป็นอย่างดี เนื่องจากพระสงฆ์มีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน และได้รับความเลื่อมใสจากชาวบ้านในฐานะผู้นำชุมชน ชาวบ้านมักบริจาคเงินและสิ่งของให้กับวัดอยู่เสมอ เพราะความเชื่อถือว่าทำบุญกับวัดได้กุศลสูง และชาวบ้านโดยปกติก็มีความเคารพนับถือศรัทธาในพระสงฆ์และพุทธศาสนายิ่งอยู่แล้ว นอกจากนี้ อาหารของพระที่บิณฑบาตมาได้ หรืออาหารที่มีผู้นำมาถวายพระ ถ้ามีมากเกินไป อาหารส่วนหนึ่งก็นำมาแจกจ่ายให้แก่เด็กเป็นอาหารกลางวันหรืออาหารเสริม และก็มีแจกจ่ายเช่นนี้อยู่เสมอ

1.5 เป็นศูนย์ฯ ที่เปิดโอกาสกว้างให้นักวิชาการจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย และผู้มีจิตศรัทธาหรือองค์การกุศลต่าง ๆ เข้าไปช่วยเหลือสนับสนุนในด้านวิชาการ สื่อการเรียนการสอน ในเรื่องการเงินและครุภัณฑ์ต่าง ๆ

1.6 โดยทั่วไป สภาพสิ่งแวดล้อมในวัดทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นที่ตั้งของศูนย์ฯ เลือ่อำนวยแก่การพัฒนา ทางด้านจริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ทั้งยังได้ผู้ปฏิบัติธรรมมาช่วยถ่ายทอดค่านิยมทางพุทธศาสนาและการปลูกฝังการปฏิบัติตนตามหลักทางพุทธศาสนาให้แก่เด็ก ตลอดจนการอบรมบ่มนิสัยเด็กให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม จึงนับว่าศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดมีลักษณะเฉพาะต่างกับศูนย์ฯ เด็กอื่น ๆ ที่ได้ให้สิ่งแวดล้อมที่ดีและให้ตัวอย่างบุคคลที่ประเสริฐดีแก่เด็ก และให้การอบรมทางด้านจริยธรรมที่มีคุณค่าแก่เด็กตั้งแต่วัยก่อนเรียน ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นมากในสภพปัจจุบัน

จึงสรุปได้ว่า ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดมีลักษณะเฉพาะหลายอย่าง ที่เลือกอำนวยต่อการพัฒนาเด็กในชนบท และเด็กจากครอบครัวยากจนหรือรายได้น้อย ที่อยู่

ในบริเวณไม่ไกลจากวัด เป็นศูนย์ฯ ที่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการลงทุนและดำเนินการน้อย และยังมีสิ่งแวดลอมเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาด้านจริยธรรมของเด็กด้วย

2. ผู้บริหารศูนย์ฯ และครูพี่เลี้ยง

2.1 ผู้บริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ผู้บริหารศูนย์ฯ ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของอาคารที่เจ้าอาวาสรับหน้าที่เป็นผู้บริหารศูนย์ฯ แทน การมอบหมายให้พระภิกษุอื่นรับผิดชอบในการบริหารแทนนั้น แสดงว่าเจ้าอาวาสให้ความสำคัญและสนใจอย่างมากต่อการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดของท่าน

ถึงแม้ผู้บริหารศูนย์ฯ กว่าครึ่ง (ร้อยละ 58.6) มีการศึกษาพื้นฐานในระดับประถมศึกษา แต่ท่านก็ได้ศึกษาทางธรรมจนจบชั้นมัธยมศึกษาถึง ร้อยละ 80.4 และส่วนใหญ่ของผู้บริหารศูนย์ฯ ก็ได้บวชมานานตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ส้อมมีความคุ้นเคยและเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านพอสมควร ถ้าได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย เช่น รับผิดชอบ/ศึกษาคูงานมาบ้าง ก็จะทำให้การบริหารศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์เป็นไปอย่างมีคุณภาพ กว่าครึ่ง (ร้อยละ 56.8) ของผู้บริหารศูนย์ฯ ดังกล่าวได้ทำการบริหารศูนย์ฯ มาแล้ว เป็นระยะเวลา 6-15 ปี นับว่าเป็นเวลานานพอสมควร ที่น่าจะได้นำมาพิจารณา ก็คือจากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 25.5 ของผู้บริหารศูนย์ฯ ดังกล่าว ยังไม่เคยได้รับการอบรมทวาศความรู้ที่เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยเลย และประมาณ 1 ใน 3 ของผู้บริหารศูนย์ฯ ตอบว่ายังไม่เคยมีประสบการณ์ในการศึกษาคูงานศูนย์ฯ เด็ก หรือโรงเรียนอนุบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย

2.2 ครูพี่เลี้ยง ครูพี่เลี้ยงเกือบทั้งหมดเป็นเพศหญิงส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในระหว่าง 20 ถึง 35 ปี ซึ่งเป็นวัยที่ถึงคล่องแคล่ว ว่องไว สามารถตามเด็กได้ทัน เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานการศึกษาพบว่า ครูพี่เลี้ยงส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป และยังเป็น

ผู้วิเทศทางครูถึงร้อยละ 19.4 และที่จบ ปกศ.สูง เอกอนุปาลร้อยละ 2.4 ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีถึงร้อยละ 11 ซึ่งวุฒิการศึกษาระดับนี้ย่อมสามารถที่จะรับการอบรมให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการศึกษาปฐมวัยและนำมาปฏิบัติกับเด็กได้

ในด้านทัศนคติของครูผู้เลี้ยง ส่วนใหญ่ได้ให้เหตุผลส่วนตัวที่มาทำงานเป็นครูผู้เลี้ยงว่า เป็นเพราะรักเด็กมีความสุขเมื่ออยู่กับเด็ก อย่างไรก็ตามก็ยังมักลุ่มครูผู้เลี้ยงส่วนน้อย (ร้อยละ 14.5) ที่มีทัศนคติไม่ดีต่อการเป็นครูผู้เลี้ยง โดยระบุว่า เป็นครูผู้เลี้ยงเพราะยังหางานอื่นไม่ได้

สิ่งที่น่าจะนำมาพิจารณาหาทางช่วยเหลือก็คือ พบว่ายังมีครูผู้เลี้ยงอีกร้อยละ

23.2 ที่ระบุว่ายังไม่มีโอกาสได้รับการอบรมเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย และอีกร้อยละ

20.7 ที่ตอบว่ายังไม่เคยมีโอกาสไปดูงานเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยในหน่วยงานอื่นเลย

เกี่ยวกับหน้าที่รับผิดชอบของครูผู้เลี้ยงที่ปฏิบัติงานในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ครูผู้เลี้ยงกว่าครึ่ง (ร้อยละ 57.8) คนหนึ่ง ๆ มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลเด็กเล็กอยู่ในระหว่าง 11-30 คน ซึ่งนับว่าอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของกรมการศาสนา (ดูภาคผนวก) ส่วนที่ต้องดูแลเด็กเล็กในระหว่าง 31-40 คน มีร้อยละ 34.1 และมีส่วนน้อย (ร้อยละ 7.8) ที่ผู้เลี้ยงคนหนึ่ง ๆ ต้องดูแลเด็กถึง 41-50 คน นอกจากนี้ก็ยังมีภาระหน้าที่อื่น ๆ ทั้งงานทำความสะอาดสถานที่ งานทำครัว ซึ่งนับว่าเป็นภาระมาก อาจเป็นผลเสียต่อการอบรมดูแลเด็ก ถ้าหากสามารถจำกัดให้ครูผู้เลี้ยงคนหนึ่ง ๆ ดูแลเด็กเล็กไม่เกิน 30 คน และมีผู้รับผิดชอบในเรื่องการทำสะอาดและการทำครัวแทนที่จะให้ครูผู้เลี้ยงทำทั้งหมด ก็จะทำให้งานของครูผู้เลี้ยงมีคุณภาพดีกว่าเดิม

ในด้านเกี่ยวกับสุขภาพของครูผู้เลี้ยงนั้น เนื่องจากครูผู้เลี้ยงเป็นผู้ปฏิบัติงานอยู่กับเด็กเล็กจำนวนมาก หากครูผู้เลี้ยงมีโรคติดต่อก็อาจแพร่โรคไปสู่เด็กได้และเนื่องจากงานของครูผู้เลี้ยงเป็นงานที่มีภาระหนักเหน็ดเหนื่อย ครูผู้เลี้ยงควรจะเป็นผู้มีสุขภาพดี ดังนั้นการตรวจสุขภาพของครูผู้เลี้ยงโดยแพทย์ในระยะสมัครเข้าทำงานและกา

จัดให้มีการตรวจสุขภาพประจำปีจึงนับว่าสำคัญ จากผลการศึกษาพบว่า มีครูผู้เลี้ยงเพียงร้อยละ 18.3 ที่ได้รับการตรวจสุขภาพจากแพทย์และนำไปรับรองแพทย์มาแสดงก่อนเข้าทำงาน และมีร้อยละ 23 ของครูผู้เลี้ยงที่ได้รับการตรวจโรคประจำปี

3. นโยบายการจัดบริการการศึกษา

ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 หน้า 32 ว่า กรมการศาสนาได้เริ่มโครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 โดยมีนโยบายคือ

1) เพื่อเป็นการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้แก่เด็ก

2) เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้พร้อมที่จะเข้าศึกษาต่อในชั้นประถม

3) เพื่อเป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม

4) เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านโดยอาศัยเด็กเป็นสื่อโยง

โดยทำให้เป็นศูนย์หรือโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการศึกษา มีเจ้าอาวาสหรือผู้ที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นผู้บริหาร มีครูที่สอนคือ พระภิกษุ สามเณร และมีฆราวาสเป็นครูผู้เลี้ยง

สำหรับในข้อแรก ผู้บริหารศูนย์ฯ ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ควรให้ความสนใจในด้านการปลูกฝังหรือการพัฒนาจริยธรรมเท่า ๆ กับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ของเด็ก ซึ่งก็นับว่าถูกต้องตามหลักการที่ผู้บริหารได้ให้ความสนใจในพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของเด็ก นอกเหนือไปจากด้านจริยธรรม สำหรับในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กนั้น ได้กล่าวไว้แล้วว่า สภาพสิ่งแวดล้อมของศูนย์ฯ ทั้งในด้าน

บุคลากรที่ดี ในด้านสถานที่ซึ่งเป็นวัดทางพุทธศาสนาก็ดี ย่อมเอื้ออำนวยแก่การพัฒนาเด็ก ทางด้านคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม

เกี่ยวกับนโยบายข้อที่ 2 ที่ให้เตรียมความพร้อมให้แก่เด็กในทุก ๆ ด้านนั้น ผู้บริหารเกือบทั้งหมดได้ตอบว่า ได้ดำเนินตามนโยบายข้อนี้และยิ่งเพื่อพัฒนาเด็กให้มีสุขภาพดี มีภาวะทางโภชนาการดีด้วย อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้บริหารบางส่วนที่ตอบว่า มีนโยบายสอน การอ่าน เขียน หนังสือนั่งส้อมให้เด็ก ซึ่งผู้บริหารกลุ่มนี้เกือบทั้งหมดก็ตอบในด้านการเตรียม ความพร้อมให้แก่เด็กในทุก ๆ ด้านด้วย ที่เป็นเช่นนั้นอาจจะเพราะผู้บริหารศูนย์ฯ บางส่วนยังไม่มีความเข้าใจในเรื่องการศึกษาปฐมวัย หรือไม่ก็เลือกสอนหนังสือเฉพาะกลุ่ม เด็กโตที่พร้อมที่จะเรียนชั้นประถมแล้วและก็มีการพัฒนาเด็กในด้านอื่น ๆ ร่วมไปด้วย อย่างไรก็ตาม จากแบบสอบถามครูพี่เลี้ยง ครูพี่เลี้ยงเกือบทั้งหมดได้ตอบแบบสอบถามว่า ในการสอนเด็กใช้แผนการจัดประสบการณ์ของกรมการศาสนา รองลงมาก็ใช้แผนของ กรมพัฒนาชุมชน และแผนของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นแผนของทาง ราชการในการจัดประสบการณ์แบบเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ การที่ศูนย์ฯ ใช้แผนการจัด ประสบการณ์ที่หลากหลายนี้ อาจขึ้นอยู่กับการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่ใช้แผน เหล่านี้เอง ทำให้เกิดความสะดวกและคล่องตัวในการปฏิบัติ การที่บางศูนย์ฯ ใช้มากกว่า 1 แผนฯ ก็น่าจะมีผลดีในด้านการเลือกใช้แผนให้เหมาะสมกับสภาพของศูนย์ฯ

เกี่ยวกับนโยบายข้อที่ 3 นี้ การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพื่อให้ การอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน โดยศูนย์ฯ เกือบทั้งหมดมีพระภิกษุเป็นผู้บริหารศูนย์ฯ โดยตรง และศูนย์ฯ ส่วนใหญ่ยังมีพระภิกษุช่วยสอนอบรมเป็นการบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามนโยบายข้อนี้

ในนโยบายข้อที่ 4 เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้านโดย อาศัยเด็กเป็นสื่อโองนั้น จากการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองเด็กเกือบทั้งหมดมีความสัมพันธ์ เป็น

อย่างคึกคัก วัด โดยมาทำบุญและร่วมกิจกรรมในโอกาสที่วัดมีงานบุญ และเกือบครึ่งหนึ่งของ
ผู้ปกครองเด็กยังได้ถวายปัจจัยบำรุงวัด และมาปรึกษาพระภิกษุในวัดในเรื่องต่าง ๆ

ในด้านที่เกี่ยวกับบุคลากรนั้น เดิมทีได้ขอร้องกรมการศาสนาได้วางนโยบายที่จะให้
พระภิกษุ สามเณรเป็นครูสอน และให้ฆราวาสเป็นครูผู้เลี้ยง แต่จากการศึกษาวิจัยพบว่า
ร้อยละ 29.4 ของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ไม่มีพระภิกษุ สามเณรหรือแม่ชีมาช่วยสอน ซึ่ง
อาจเป็นเพราะว่าพระภิกษุ สามเณร หรือแม่ชียังไม่พร้อมที่จะมาช่วยสอนและอบรมเด็ก
อีกประการหนึ่งตามวัดต่าง ๆ พระภิกษุ สามเณร และแม่ชี หลังจากบวชเมื่อได้ศึกษา
ทางธรรมอยู่ระยะหนึ่งก็ลาสิกขาออกไป ทำให้ไม่เหมาะที่จะจัดมาช่วยสอนเป็นประจำ ผู้ที่
ปฏิบัติหน้าที่เป็นครูประจำและอยู่ใกล้ชิดกับเด็กทุกวันก็คือ ครูผู้เลี้ยง

4. สภาพทั่วไปของศูนย์ฯ

สถานศึกษาของเด็กปฐมวัย นับเป็นสถานที่แห่งแรกที่แยกเด็กออกจากบ้านที่เคย
อยู่เข้ามาสู่สิ่งแวดล้อมใหม่ ความประทับใจในสถานศึกษาแห่งแรกจึงเป็นเรื่องสำคัญ
นอกจากบทบาทของครูปฐมวัยซึ่งนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้เด็กรู้สึกเป็นสุข สนุก
และปลอดภัยแล้ว บรรยากาศของสถานที่หรือศูนย์ฯ และสิ่งแวดล้อมในศูนย์ฯ ก็นับว่ามีความ
สำคัญมาก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ส่วนใหญ่เป็นอาคารชั้นเดียว มี
การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับศูนย์ฯ สะดวก ส่วนใหญ่ของศูนย์ฯ มีการดูแลรักษาความสะอาด
เรียบร้อยดี อาคารเรือนส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะที่ปลอดภัยและเหมาะสม ส่วนใหญ่ของศูนย์ฯ
มีบริเวณกว้างและร่มรื่น มีการตกแต่งให้ดูสดใสพอสมควร

อย่างไรก็ตาม ศูนย์ฯ ส่วนน้อยก็มีสิ่งควรนำไปพิจารณาหาทางสนับสนุนช่วยเหลือ
ให้ดีขึ้น โดยแยกเป็นกลุ่มดังนี้

ก. กลุ่มศูนย์ฯ ส่วนน้อยที่ควรช่วยเหลือให้ได้ปรับปรุงโดยด่วนคือ ศูนย์ฯ ที่มีลักษณะอาคารเรือนที่สิ่งไม่ปลอดภัยสำหรับเด็ก เช่น บางแห่งเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง แต่ไม่มีลูกกรงกั้นที่หน้าต่าง หรือมีพื่นอาคารทรุด มีบ่อน้ำหรือสระน้ำอยู่ใกล้ศูนย์ฯ แต่ไม่มีรั้วกั้น หรือลู่ที่อยู่ใกล้ถนนแต่ไม่มีรั้วกั้น หรือรวาง์เข้าถึงอาคารศูนย์ฯ โดยไม่มีเครื่องกีดขวาง เป็นต้น

นอกจากนี้ ศูนย์ฯ บางแห่ง (ประมาณร้อยละ 10) มีห้องนอนที่มีสภาพไม่เหมาะสม เช่น มีพื้นห้องนอนปู หียงนอนคับแคบ เป็นต้น และก็ยังมีศูนย์ฯ ที่ยังใช้น้ำบ่อในการบริโภค (ร้อยละ 10)

ข. กลุ่มศูนย์ฯ ส่วนน้อยที่ควรช่วยเหลือให้ได้ปรับปรุงโดยเร็วคือ ศูนย์ฯ ที่ต้องใช้สถานที่เรือนทำกิจกรรมทางศาสนาของวัดด้วย ซึ่งทำให้การเรียนการสอนต้องชะงักไปบ่อย ๆ และศูนย์ฯ บางแห่งที่อยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับสุขภาพของเด็ก เช่น อยู่ใกล้เมรุเผาศพ หรืออยู่ใกล้ถนนมีฝุ่นละอองรบกวน หรือมีจำนวนส้วมไม่เพียงพอกับจำนวนเด็ก เป็นต้น

ค. กลุ่มศูนย์ฯ ที่ควรสนับสนุนช่วยเหลือ เช่น ส่วนใหญ่ของศูนย์ฯ มีเครื่องเล่นของเด็กจำนวนมากไม่เพียงพอ และเครื่องเล่นของเด็กที่มีอยู่บางส่วนก็มีสภาพชำรุด และศูนย์ฯ บางแห่งที่ไม่มีเครื่องเล่นสนามเลย (ร้อยละ 10) และศูนย์ฯ ส่วนน้อยที่ยังมีบริเวณสนามไม่พร้อม ยังต้องการต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ร่มเงา

5. การจัดประสบการณ์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้เสนอแนะแนวทางในการจัดทำกิจกรรม และประสบการณ์การเรียนรู้ในลักษณะของระบบการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย

1. วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนขึ้นเด็กเล็ก เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะที่นักเรียนต้องการ ดังนั้นการสอนของครูจึงควร

ประกอบด้วยวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนหลาย ๆ แบบ คือ การเล่านิทาน การสาธิตและการทดลอง การเล่นเกม การแสดงการสร้างสถานการณ์จำลอง การศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ

2. การเล่นอิสระเป็นช่วงเวลาที่เด็กจะได้มีโอกาสเล่นทั้งภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน (ในสนาม) ซึ่งเด็กควรมีอิสระในการเลือกเล่นตามลำพังหรือเล่นเป็นกลุ่ม ครูควรจัดอุปกรณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็กได้เลือกเล่นตามที่เด็กสนใจ พอใจ กิจกรรมการเล่นที่ครูจัดขึ้นอาจเป็นมุมต่าง ๆ เช่น มุมบ้าน มุมบล็อก กิจกรรมทางศิลปะต่าง ๆ มุมสำหรับเล่นเกม การเล่นเครื่องเล่นสนามต่าง ๆ เมื่อเล่นเสร็จแล้วให้เด็กช่วยกันเก็บของเข้าที่เก็บ

จากการศึกษา แนวการจัดประสบการณ์ที่ครูผู้เลี้ยงในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ใช้ในการจัดประสบการณ์ให้เด็ก ส่วนใหญ่ใช้แผนของกรมการศาสนา รองลงมาก็เป็นแผนของกรมพัฒนาชุมชนและแผนของ สปช. หรือใช้หลายแผนร่วมกัน ซึ่งแผนต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ล้วนแต่เป็นแผนซึ่งกำหนดขึ้นโดยนักวิชาการของหน่วยงานราชการ ซึ่งก็ย่อมเขียนแผนตามแนวนโยบายของรัฐ หรือของกระทรวงศึกษาธิการ ปัญหาอยู่ที่ว่า ครูผู้เลี้ยงต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงานในศูนย์และได้รับการศึกษาอบรมมาเพียงพอที่จะสามารถจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กถูกต้องตามแนวการจัดประสบการณ์ดังกล่าวหรือไม่ จากการศึกษารายงานว่า มีครูผู้เลี้ยงจำนวนไม่น้อยที่ไม่เคยผ่านการอบรมด้านการศึกษาปฐมวัยมาก่อน

สำหรับวิธีการในการจัดประสบการณ์ให้เด็กของครูผู้เลี้ยงนั้น แม้ว่าส่วนใหญ่ของครูผู้เลี้ยงได้มีวิธีการในการจัดประสบการณ์ให้เด็กตามหลักการ แต่ก็มีครูผู้เลี้ยงส่วนน้อยที่ยังไม่เข้าใจวิธีการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัย เช่น มีครูผู้เลี้ยงร้อยละ 19.5 ไม่เคยให้เด็กทำศิลปะ หรือเล่นเกมการศึกษา ร้อยละ 11 ไม่เคยเล่นเกมการเล่นกับเด็ก ร้อยละ 9.3 ไม่ได้ใช้เพลงประกอบการสอน ร้อยละ 2.8 ของครูผู้เลี้ยงไม่ได้เล่านิทานให้เด็กฟัง ซึ่งแสดงว่า ครูผู้เลี้ยงจำนวนหนึ่งยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก

ปฐมวัย ซึ่งเป็นผลมาจากการให้การอบรมและการศึกษาดูงานแก่ครูผู้เลี้ยงยังไม่ทั่วถึงหรือ
ยังไม่เพียงพอ นอกจากนี้ครูผู้เลี้ยงส่วนหนึ่งมีความรู้พื้นฐานสายสามัญในระดับประถมศึกษา
เท่านั้น ไม่เพียงพอที่จะรับความรู้ความเข้าใจในด้านการศึกษาปฐมวัยจากการอบรมได้

เมื่อพิจารณาจากช่วงเวลาต่าง ๆ ที่ครูผู้เลี้ยงจัดให้เด็กพบว่า มีครูผู้เลี้ยงถึง
ร้อยละ 11 ที่ระบุว่าไม่ได้จัดเวลาเล่นอิสระภาคบ่ายให้เด็ก ซึ่งแสดงว่ามีครูผู้เลี้ยงบางส่วน
ยังไม่เห็นความสำคัญของการเล่นอิสระ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดประสบการณ์

เกี่ยวกับลักษณะนิสัยของเด็กที่ครูผู้เลี้ยงเน้นมากที่สุด ในการจัดประสบการณ์ให้
กับเด็กคือ การช่วยเหลือตนเอง ความมั่นใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีสัมมาคารวะ
การรักษาความสะอาด และความซื่อสัตย์ .

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้ระบุไว้ในแผนการจัด
ประสบการณ์ต้นเด็กเล็กว่า ลักษณะนิสัยทางสังคม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติซึ่งแสดงถึง
คุณลักษณะของเด็กในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในขณะทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่
สามารถสังเกตและวัดได้ ซึ่งประกอบด้วยลักษณะนิสัยทางสังคม 6 ประการคือ

1. มีมารยาทที่งดงาม
2. มีระเบียบวินัย
3. มีความรับผิดชอบ
4. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
5. มีความอดทนในการรอคอย
6. เป็นผู้นำผู้ตามที่ดี

6. ในด้านการจัดบริการโครงการอาหารกลางวัน

จากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 58.8 ของศูนย์ฯ จัดอาหารกลางวันให้เด็ก ส่วนอีก ร้อยละ 41.2 ของศูนย์ฯ ไม่จัดอาหารกลางวันให้เด็ก โดยมีเหตุผลว่าผู้ปกครองจัดหาอาหาร มาเองบ้าง ขาดเงินทุนบ้าง และขาดบุคลากรบ้าง

การจัดบริการโครงการอาหารกลางวันนั้น เป็นการแก้ปัญหาภาวะโภชนาการ บกพร่องอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องเริ่มที่การศึกษาวิโรคณิสัยควบคู่กับการหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข โดยวิธีโภชนาการ เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องทางโภชนาการโดยเริ่มตั้งแต่เด็ก ก่อนวัยเรียนเป็นต้นไป เพราะการเสริมสร้างวิโรคณิสัยที่ดี เป็นสิ่งที่จำเป็นและน่าจะทำได้ ดีในเด็กก่อนวัยเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศูนย์เด็ก หรือในโรงเรียนอนุบาล เพราะเด็ก อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และอยู่ในวัยที่พร้อมต่อการปลูกฝังแนวทางต่าง ๆ ได้ง่าย การสร้าง วิโรคณิสัยในเด็กก่อนวัยเรียนจึงสามารถส่งเสริมทั้งตัวเด็กเอง ผ่านทางศูนย์ฯ ไปสู่นบ้าน และชุมชนได้ อันจะเป็นผลย้อนกลับให้ทางครอบครัวเห็นความสำคัญของโภชนาการในเด็ก และพร้อมที่จะให้ความร่วมมืออันจะเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาสุขภาพอื่น ๆ อีกด้วย ดังนั้นจึง ควรส่งเสริมให้มีโครงการอาหารกลางวันทุกศูนย์ฯ หรือสนับสนุนให้เด็กนำอาหารกลางวัน ที่ผู้ดูแลมารับประทาน เพราะจะช่วยลดปัญหาโรคขาดอาหารและพลังงานในเด็กได้ และยัง เป็นการปลูกฝังนิสัยที่ดีในการบริโภคแก่เด็กด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ควรจะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งสำหรับเด็กทุกคน เพราะเป็นประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิต และควรจัดให้แก่เด็กทุกคนไม่ว่าครอบครัวของเขาจะมีสภาพทางสังคม เศรษฐกิจและพื้นฐานทางการศึกษาอย่างไร

การให้การศึกษาอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนในระบบโรงเรียนทั้งของรัฐ และของเอกชนนั้นสิ้นเปลืองทรัพยากรมาก และในปัจจุบันยังทำได้ไม่ทั่วถึง ส่วนใหญ่มีอยู่แต่

ในเมืองและในท้องถิ่นที่เจริญ เนื่องจากโครงสร้างของสังคมไทยมีวัดกระจายระเจิดกระจายไปทั่วทุกแห่งในเมืองและในชนบทที่อยู่ห่างไกล มีวัดทางพุทธศาสนาทั่วประเทศ 44,248 แห่ง แต่มีศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดเพียง 313 แห่ง (กรมการศาสนา, 2532) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดให้เงินงบประมาณในการลงทุนและการดำเนินงานน้อยและครอบคลุมเด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจนได้ตัวส จึงควรจะได้มีการพิจารณาสนับสนุนกรมการศาสนาให้ได้พัฒนาการดำเนินงานของศูนย์ฯ ที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพ และขยายโครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดมีจำนวนมาก และกระจายเพิ่มงผลกับเด็กไทยในชนบท ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กเล็กและการพัฒนาประเทศชาติอย่างแท้จริง

2. ควรกำหนดเป้าหมาย บทบาทและวิธีการที่ชัดเจนสำหรับองค์กรศาสนาในการพัฒนาเด็กเล็ก การพัฒนารูปแบบและวิธีการสอนแบบเตรียมความพร้อม ตลอดจนวิธีการสอนจริยศึกษาสำหรับเด็กเล็กแก่พระสงฆ์ และควรส่งเสริมการศึกษาของสงฆ์ที่เลือกต่อการทำงานในด้านการพัฒนาเด็ก หรือสอดแทรกความรู้เรื่องการศึกษาปฐมวัยในหลักสูตรวิชาสามัญสำหรับพระสงฆ์ สามเณร และแม่ชี

3. ควรเร่งการเผยแพร่กิจกรรมของพระสงฆ์ในการพัฒนาเด็กเล็กไปสู่วงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เกี่ยวกับศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบถึงกิจกรรมและภาระของพระสงฆ์ในส่วนนี้อย่างแพร่หลาย เพื่อกระตุ้นให้มีการร่วมมือ ร่วมมือ ร่วมใจ สนับสนุนจากประชาชนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนมากขึ้น ทั้งในด้านการเงิน วัสดุสิ่งของ ครุภัณฑ์และในด้านวิชาการ ซึ่งทางวัดยังขาดอยู่และเป็นปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

4. ในด้านการเตรียมบุคลากร รัฐควรมีนโยบายและเป้าหมายที่แน่นอนในการผลิตและฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กเล็กทั่วประเทศ โดยการผลิตให้มีปริมาณเพียงพอและมีคุณภาพตามที่ต้องการ เช่น ให้มีหลักสูตรผลิตครูพี่เลี้ยงหรือผู้ช่วยครูอนุบาล โดยรับสตรีที่จบชั้น ม.3 ขึ้นไป มีหลักสูตร 1 ปี ส่วนการอบรมหลักสูตรสั้น ๆ ก็ควรจะส่งเสริมให้มีอยู่

เป็นประจำเพื่อเป็นการเสริม เพิ่มเติม และฟื้นฟูวิชาการการศึกษาปฐมวัยแก่ครูผู้เลี้ยงทุกคนอย่างทั่วถึง โดยมอบให้วิทยาลัยครูต่าง ๆ เป็นผู้เปิดการอบรมและให้ทางวัดต่าง ๆ เป็นผู้คัดเลือกโดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกส่งบุคลากรมาฝึกอบรมและมีสัญญาผูกมัด เมื่อฝึกอบรมแล้วครูผู้เลี้ยงจะต้องกลับไปทำงานที่ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดนั้น ๆ ตามระยะเวลาที่กำหนด

5. การทศาสปริมาณศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด อาจไม่ได้ประโยชน์เต็มที่ตามที่ต้องการ ถ้าหน่วยงานที่รับผิดชอบยังไม่มีความสามารถและไม่มีกำลังคนพอที่จะเข้าไปดูแลให้ค่าปรึกษา แนะนำ ให้การนิเทศงานเป็นระยะต่อเนื่องเป็นประจำให้ทั่วถึงทุกศูนย์ จึงควรมีคณะกรรมการประสานงานทั้งในส่วนกลางและในส่วนท้องถิ่น เพื่อให้วิทยาลัยครูทุกแห่ง โรงเรียนอนุบาลของรัฐทุกแห่งและโรงเรียนประถมในสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติที่มีชั้นเด็กเล็ก มีส่วนรับผิดชอบในการดูแล สนับสนุน และนิเทศงานให้แก่ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในท้องถิ่นเดียวกัน โดยรัฐจัดหางบประมาณค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เบี้ยเลี้ยงค่าสอนให้ตามระเบียบของทางราชการ

6. เป็นที่ยอมรับว่า หน้าที่การอบรมเลี้ยงดูเด็กเล็กจำนวนมาก ซึ่งอยู่ในสภาพที่ยิ่งท้อเหลือตนเองไม่ได้เต็มที่ เป็นภาระหนักและเหน็ดเหนื่อย ขวัญกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่นี้จึงเป็นเรื่องสำคัญ และเขาก็กำลังทำหน้าที่ที่สำคัญมากสำหรับอนาคตของประเทศชาติด้วย ในปัจจุบันผู้บริหารทุกระดับยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญของครูผู้เลี้ยง ซึ่งเป็นผู้อบรมดูแลเด็กเล็กอย่างใกล้ชิด จึงควรมีการปรับปรุงเพื่อส่งเสริมขวัญกำลังใจของผู้ทำการสอนในระดับครูผู้เลี้ยงในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดทุกแห่ง เป็นต้นว่า การกำหนดอัตราเงินเดือนของครูผู้เลี้ยงที่ผ่านการอบรมแล้ว ให้ได้ในมาตรฐานเดียวกับลูกจ้างประจำของทางราชการ หรือให้มีรายได้เพียงพอกับค่าครองชีพและยึดถือการเป็นครูผู้เลี้ยงเป็นงานอาชีพได้ การจัดให้มีสวัสดิการเมื่อเจ็บป่วย และควรมอบบุคลากรมาแบ่งเบาภาระหน้าที่ของครูผู้เลี้ยงที่เกี่ยวกับการทำครัวปรุงอาหารและในด้านการทำความสะอาดสถานที่

ครูพี่เลี้ยงจะได้มีเวลาดูแลเด็กสอนและอบรมเด็กได้ดียิ่งขึ้น สำหรับครูพี่เลี้ยงที่ปฏิบัติงานดีและ
และมีคุณภาพก็ควรส่งเสริมให้มีความก้าวหน้าในอาชีพตามสมควร

7. การคัดเลือกครูพี่เลี้ยง นอกเหนือจากประสบการณ์ ความรู้พื้นฐานทางการ
ศึกษา บุคลิก นิสัยใจคอ กิริยามารยาท การพูดจาใช้ภาษาแล้ว ปัญหาเรื่องสุขภาพของ
ครูพี่เลี้ยงก็นับว่าเป็นเรื่องสำคัญ ครูพี่เลี้ยงเด็กควรมีสุขภาพดี ไม่เป็นโรคติดต่อ ซึ่งควร
ได้รับการตรวจสุขภาพโดยแพทย์ก่อนเข้าทำงาน และประสานงานกับโรงพยาบาลในท้องถิ่น
ในการตรวจโรคประจำปี บุคลากรใหม่ควรจะต้องมีระบอบการปฏิบัติงานที่เพียงพอให้
ผู้บริหารตัดสินใจได้ว่าเหมาะสมกับการทำงานร่วมกับเด็กได้หรือไม่ การตรวจสุขภาพจัดนั้น
อาจทำได้ยาก การทดลองปฏิบัติงานของบุคลากรใหม่จะเป็นการสังเกตการทำงานเกี่ยวกับ
สภาวะทางอารมณ์และบุคลิกภาพที่เหมาะสมที่จะทำงานกับเด็กได้

8. สภาพความร่วมมือกับที่บ้าน การจัดสิ่งแวดล้อมที่บ้านกับที่สถานรับเลี้ยงดู
เด็กต่างก็มีบทบาทช่วยเสริมซึ่งกันและกัน ควรพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย
แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองเด็ก โดยการจัดให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู
เด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเผยแพร่ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง
เด็ก โดยผ่านทางสื่อมวลชน การประชาสัมพันธ์ การสร้างพลังกลุ่ม สร้างความเข้าใจและ
แสวงหาความร่วมมือจากพ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็ก เพื่อให้การพัฒนาเด็กเป็นไปในแนวทางที่
ถูกต้องอย่างแท้จริง

9. ควรมีเอกลักษณ์ของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ด้วยการส่งเสริมสนับสนุน
ให้ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ทุกวัดให้มีการสอน การฝึกสมาธิให้แก่เด็กเล็ก เพื่อให้เด็ก
มีจิตใจที่สงบและมีการพัฒนาสมองซีกขวา ซึ่งสำคัญในเรื่องการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และ
ทุกวัดควรพยายามจัดให้มีพระภิกษุ สามเณรหรือแม่ชี มาช่วยสอนแก่เด็กในศูนย์ฯ ทางด้าน
คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้ทั้งสองอย่างเป็นเอกลักษณ์ของศูนย์อบรม
เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์สังกัดกรมการศาสนา ในภาคอื่น ๆ นอกจากภาคตะวันออก
2. ควรศึกษาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กที่มีอยู่ในชนบทที่อยู่ในสังกัดของหน่วยราชการอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบกับการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในสังกัดกรมการศาสนา
3. ควรศึกษาเฉพาะเรื่องกิจกรรมส่วนใดส่วนหนึ่งของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ที่ผู้วิจัยสนใจ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนให้ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ดำเนินงานกิจกรรมนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพเป็นประโยชน์ต่อเด็กก่อนวัยเรียนในชนบทต่อไป
4. ควรศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของครูพี่เลี้ยงในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์สังกัดกรมการศาสนา กับทัศนคติของครูพี่เลี้ยงในศูนย์เด็กสังกัดหน่วยงานอื่น เช่น กรมพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ เป็นต้น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของครูพี่เลี้ยงในศูนย์เด็กต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น